

27-Seyyid Kutub'un şairliği ve şiirleri**Muhammed Recai GÜNDÜZ¹****APA:** Gündüz, M. R. (2020). Seyyid Kutub'un şairliği ve şiirleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 461-474. DOI: 10.29000/rumelide.839267.**Öz**

Seyyid Kutub, düşünür ve edebiyat eleştirmeni olmasının yanında döneminin en güçlü şairlerinden biridir. Edebiyat hayatına şiirle başlayıp daha sonra edebiyatın diğer türlerine yönelen Kutub, hayatının son çeyreğinde ise İslam düşüncesi ve İslamî ilimler alanında çalışmalar yapmıştır. Genç yaşta şiir yazmaya başlamış kırk yaşına kadar şiir kaleme almıştır. Kutub'un yayımlanan tek divanı *eş-Şâh ü'l-Mechûl*'dür. Bu divanda bulunan ve zindanda kaleme aldığı *Ahi Ente Hurrun* şiiri bütün dünyada tanınan, onlarca dile tercüme edilen şiiridir. Şiir tecrübesinin yanında şiire ve şaire yönelik görüşlerini ve şiir felsefesini ele almıştır. Bu bağlamda *Muhammetu's-Şair fi'l-Hayat* kitabını kaleme almıştır. Bu makalede Kutub'un divanı incelenecek ve şiirlerinin muhtevisyatı ele alınacaktır. Ayrıca *Muhammetu's-Şair fi'l-hayat* kitabından da yola çıkılarak şiire yönelik düşüncelerine yer verilecek ve Kutub'a göre gerçek şairin özelliklerine değinilecektir.

Anahtar sözcükler: Şiir, Seyyid Kutub, Divanu Seyyid Kutub, *Muhammetu's-Şair fi'l-hayat***Seyyid Qutb's poetry and his poems****Abstract**

Sayyid Qutb, besides being a thinker, literary critic, was one of the most powerful poets of his period. Qutb, who started his literary life with poetry and later turned to other types of literature, worked on Islamic thought and Islamic sciences in the last quarter of his life. He started writing poetry at a young age and wrote poetry until the age of forty. The only published divan of Qutb is al-Shati al-Majhul (The Unknown Beach). The poem Akhi Anta Hurrun (My Brother you are Free), which took place in this divan and wrote in the dungeon, is a poem that is known all over the world and translated into dozens of languages. Besides his experience in poetry, he dealt with the views and philosophy towards poetry and poets. In this context, he wrote the book Mahammat al-Sha'ir fi'l-Hayah (The Task of the Poet in Life). In this article, the divan of Qutb will be analyzed and the content of his poems will be discussed. In addition, starting from the book of Mahammat al-Sha'ir fi'l-Hayah, his thoughts on poetry will be included and the characteristics of the real poet according to Qutb will be mentioned.

Keywords: Poem, Sayyid Qutb, Divan of Seyyid Kutub, *Mahammat al-Sha'ir fi'l-Hayah***Giriş**

Napolyon'un Mısır seferi Arap edebiyat ve tarihinde bir dönüm noktası kabul edilir. Bu sefer aynı zamanda Batı'nın, İslam dünyasına kültür, edebiyat, ekonomi ve siyaset alanlarında nüfuz etmesinin başlangıcı olarak da görülür. Mısır'a giren Napolyon ordusu içinde yer alan doktor, edip, şair,

¹ Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati ABD (Yalova,Türkiye), gunduzz@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8226-1439 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.11.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.839267]

Adres
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli Kampüsü, Kartal-İstanbul/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com

Address
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences, Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language Teaching Education, Cevizli Campus, Kartal-İstanbul /TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com

eleştirmen, filozof ve zanaatkârlar sayesinde Mısırlılar, Avrupalılar ile yoğun bir temasa geçtiler. (el-Fâhûrî , 1986, s.11) İşte böyle bir dönemde şartların etkisi ile ortaya çıkan ve oldukça ilgi gören şairlerden birisi Seyyid Kutub'dur.

Tam adı Seyyid b. Kutub b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzîlî'dir. Ekim 1906'da Mısır'ın Asyût şehrine bağlı, Müslümanlar ile Hıristiyanların iç içe yaşadığı, çoğu ailenin geçimini sağladığı tarlalarla çevrili geniş bir araziye sahip olan Mûşâ kasabasında dünyaya geldi. (Aksakal, 2015, II, s.67) Dindar bir ailede yetişen Kutub'un babası, Hindistan kökenli bir aileye mensup olup Mustafa Kâmil'in Milli Parti'sinin etkili üyelerindendi. Altı yaşındayken babası tarafından küttâb medreselerinden birine yerleştirildi, ancak burada okumak istemeyince kasabasında bulunan ilkokulda eğitimine başladı. Bir yandan okul derslerine devam ederken öte yandan hafızlığa başlayan Kutub, burada hafızlığını tamamladı. (el-Azm, 1980, s.20) Hafızlık eğitiminin ardından yazıldığı Mûşâ okulundan 1918'de mezun oldu. 1925 yılında Kahire'de bulunan Daru'l-Ulûm Fakültesi'ne yazıldı ve edebiyat alanında lisans diploması olarak mezun oldu. (Aksakal, 2015, II, s.67)

Fakülteden mezun olduktan sonra birçok resmî görevde bulunan Kutub, Maârif Bakanlığı'nda da birçok görevde bulundu. Bakanlık tarafından ilimlerin metodolojisi üzerine araştırma yapması için Amerika'ya gönderildi. Amerika'dan döndükten sonra gençliğinden beri ilgilendiği gazetecilik üzerindeki çalışmalarını yoğunlaştırdı ve nihayetinde 1953 yılında İhvânü'l-Müslimîn adlı gazeteyi çıkarttı. (el-Ĥattâf, 2017, s.47)

59 yıl yaşayan Seyyid Kutub, ardında edebiyat, edebiyat eleştirisi, şiir ve İslam düşüncesi alanlarında olmak üzere yirmi dokuz kitap bırakmıştır. (el-Ĥalidî, 1994, s.17)

1. Edebi kişiliği ve şiir anlayışı

Seyyid Kutub çok yönlü ve kendinde birçok vasfı bir arada barındıran bir insandı. Müslümanlara göre bir şehit ve âlim, düşünürler göre Müslüman bir düşünür, edebiyat eleştirmenlerine göre bir eleştirmen, edebiyatçılara göre ise o bir şairdir. Esasta Seyyid Kutub hayatının belli dönemlerinde mezkûr alanlara yoğunlaşmış ve bu vasıfların gereğini kendinde ortaya çıkarmıştır. Örneğin yirmili yaşlarda şiire ve çocuk hikâyelerine yoğunlaşırken kırklı yaşlarda edebiyat eleştirilerine eğilmiştir. Elli ve sonraki yaşlarında ise o artık sosyal ve siyasi meselelere yoğunlaşan Müslüman bir düşünürdür. Öyle ki sonraları hapse mahkûm edilmesi bu vasfının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kutub, 2008, s.5-6)

Kutub'un şiir yeteneği henüz öğrenciyken ortaya çıkmış ve bu da hocalarının kendisine ilgi duymasına neden olmuştur. Hayatının erken döneminde edebiyat ve şiir yarışmalarına katılmış, fikirlerini ve makalelerini *el-Ahrâm* ve *el-Katibu'l-Mısri* gibi ülkenin büyük dergilerinde yayımlamaya başlamıştır. Fikirlerini savunmada ısrarcı olmuş ve bunu yaparken seçmiş olduğu kelime ve cümleler oldukça ilgi çekmiştir. (el-Ced', Cerrâr, 1978, IV, s.26-27)

Seyyid Kutub edebî hayatına şiirle başlamıştır. Tefsir ve diğer edebî çalışmalarına başlayınca kadar kadar şiirler kaleme almış ve ülkenin farklı yayın organlarında yayımlatmıştır. İlk şiirlerini *eş-Şâhî 'ül-Mechûl* ismini verdiği divanında toplamıştır. 1935 yılında ortaya konulan bu divan, 1925-1934 yılları arasında yazmış olduğu ve *Gölgeler ve Semboller*, *Memleket Şiirleri* ve *Gazel ve Münâcât* başlıklı şiirleri ihtiva etmektedir. Bunun dışında Seyyid Kutub'un *Asdâu'z-Zaman* adıyla yayımlanan bir divanı olduğu belirtilmiş olsa da bu divanın yasaklı listesine konularak imha edildiği iddia edilmektedir.

(Sarmış, 1993, s.42) Kutub'un yayımlanmış tek divanı bu olsa da divan dışında da birçok şiir kaleme almıştır. Bu divandan sonra yazdığı şiirlerinin divandaki şiirlere göre daha kaliteli ve şiirlerde değindiği konulara da daha hâkim olduğu söylenebilir. (Şeliş, 1994, s.24)

Muhimmetu's-Şa'iri fi'l-Hayat kitabında şiir ve şairliği konu edinmiş olan Kutub, şiiri ticareti yapılan bir eşya veya eğlence olarak görmemiş, güzel ahlâk ve prensiplerin ortaya konulduğu bir sanat olarak kabul etmiştir. Şiirin kulağa hoş gelen ve dinleyiciyi memnun etmekle yükümlü bir sanattan ibaret olmadığını savunmuş, bu şekilde değerlendirilen şiirin yüzeysel kalacağını ifade etmiştir. Kutub'a göre gerçek şiir, şairin ruhunun derinliklerinden hitap ettiği ve duygularını kapalı ve düşünmeye sevk edici ifadelerle okura aktardığı bir araçtır. Bu aktarım şekli muhatabın duygularının kabarmasına, hayallerinin büyümesine katkı sağlar. Zira gerçek şair, muhatabının önüne sınırları çizilmiş bir alan değil aksine onun ruh dünyasına uçsuz bucaksız bir alan sunar. (Kutub, 1996, s.12; eş-Şemri, 2020, s.118).

Kutub, şiirlerinde tasvire ve hayal gücüne çokça yer verir. Nitekim ona göre tasvir ve hayal ile zenginleştirilmeyen şiir, yüzeysel bir ifadeden öteye geçemez. Öte yandan içerisinde his ve duygu barındırmayan şiiri de şiirden saymadığı gibi onu yazana da şair denmeyeceğini ifade eder. Bu şairleri de "kişiliklerini ve hayattaki rolünü unutan kişiler" olarak değerlendirir. (Kutub, 1996, s.12) Kutub neredeyse bütün çalışmalarında tasvir ve tahvil metodu üzerinde durur. Öyle ki tefsir çalışmalarında dahi tasvir metoduna çokça başvurduğu görülmektedir. Zira ona göre şiirin özelliklerinden birisi de anlatım ve tasviri aynı anda içermesidir. Çünkü bir olayı tasvir olmadan anlatmak onu hikayelediği gibi anlatım olmadan tasvir etmek de onu bir resim düzeyine indirir. Kutub, bir olayı hem en doğru şekilde aktarmak hem de psikolojik atmosferini aksettirmek için anlatımın yanı sıra tasvirin de gerekliliğini savunur. (Sarmış, 1997, s.37)

2. Kutub'a göre gerçek şair

Şair yaşadığı topluma ve bu toplumda cereyan eden olaylara kayıtsız kalamaz. Aksine o hayatı en derin şekilde hisseder ve olayları en doğru ve anlamlı şekilde aktarır. Aynı şekilde Kutub da şairin bir olayı en iyi hisseden ve o olayı şahit olandan daha doğru bir şekilde aktarabileceğini ifade etmiştir. (Kutub, 1996, s.13) Dolayısıyla Kutub'a göre gerçek şair, hayatı derin bir şekilde hisseden ve onu okuyucularına aktarandır. Şair, hayatın kendisi ile diğer insanlar arasında aracı kıldığı ve özel bir görev verdiği mümtaz bir şahsiyettir. Dolayısıyla bu seçkin insanda iki özellik bulunması gerekir. İlk olarak hayatı ve dünyayı diğer insanlara göre daha derinden hissetmeli ve anlamalıdır. Bunu hissederken de insanlardan kopmamalı ve onlarla arasına mesafe koymamalıdır. İkincisi, içindeki bu hassas duyguyu okuyucusuna diğer insanlardan farklı olarak derin duygularla aktarmalı, olayları diğer gözlerin gördüğünden farklı biçimde ifade etmelidir. (Kutub, 1996, s.14)

Seyyid Kutub, olayları olduğu gibi aktarmanın kişiyi şair yapmayacağını, aksine onu sadece bir fotoğrafçı olarak göstereceği düşüncesindedir. Çünkü fotoğrafçı gördüğü olay karşısında en etkili kareyi yakalar, üzerinde gerekli düzenlemeleri yapar ve akabinde onu sergiler. Aynı resme bakan kişi ise o olayın öncesini, sonrasını, sonuçlarını yani hikayesini bilmez. Ancak şair, bir olayı baştan sona en güzel ifadelerle, içindeki duygu yoğunluğu ile okuyucusuna aktarır. Yaşadığı duygu yoğunluğunu aktarırken de karşı tarafa hissettirecek en doğru ve güzel ifadeleri seçer. Bir nevi kelimeler sayesinde (o olayın hakikatini kendi ruhi derinliğinde harmanlayarak) olaya bir şair edasıyla bakma olanağı sağlar. Kutub, tam da bu bağlamda şair ile fotoğrafçıyı bir tutanları sert bir dille eleştirir ve aralarındaki farkı *Muhimmetu's-Şa'iri fi'l-Hayat* kitabında detaylı bir şekilde ele alır. (Kutub, 1996, s.21)

Şiirde hayalin varlığı ile ilgili tartışmalara değinen Kutub iki gruptan bahsetmiştir. Bunlardan ilki, şairi diğer insanlardan ayıran özelliğın olayı daha seçkin ve cezbedici kelimeler ile aktarmaktan ibaret olduğunu iddia edenler ve şairin duygu ve hayal gücüne inananlardır. İkincisi ise şiirin salt hayalden ve dış gerçekliği olmayan bir metafizikten ibaret olması gerektiğini ve şairin olayı aktarırken kullandığı soyut kelimeler nispetinde yetkin olduğuna inananlardır. Kutub, bu iki görüşü aktardıktan sonra şiirde hayalin olması, ancak hayal kavramına doğru mananın verilmesi gerektiğini savunur. Kutub'a göre hayal, anlaşılmayan bir hakikat ile anlamayan bir insan arasındaki ilişki veya köprü olup hakikati anlaşılır hale getiren şeydir. Hayalin görevi hakikati uzaklaştırmak ve anlaşılmaz hale getirmek değildir.

Seyyid Kutub'un şiirle ilgili görüşlerini ifade etmek için ele aldığı bir diğer tartışma ise şiirin felsefe ile olan ilişkisidir. Bazı kesimler, şiirin gerçeklerden bahsetmemesi gerektiğini savunmuş, gerçeklerden bahseden şiirin felsefeden bir farkı kalmayacağını belirtmiştir. Bununla beraber şiirdeki gerçeklerin yanında bir miktar duygunun da olması gerektiğini söyleyenlere de felsefede de duygunun olduğunu ileri sürmüşlerdir. Seyyid Kutub ise şiirin felsefe ile bir ilgisinin olmadığı görüşündedir. Çünkü ona göre şiir, daha önce de değindiğimiz gibi hakikatlerden bahseder. Ancak bu hakikatleri felsefenin aktardığı şekilde aktarmaz. Çünkü şiirdeki hakikatler her bireyin farklı şekilde anlayabileceği gizli duygu ve hislerin hakikatleridir. (Kutub, 1996, s.33)

Kutub'a göre şairin, şiirlerine yansıtacağı realizm, daha çok içinde yaşadığı toplumun realizmidir. Bu realizm hakikate ne kadar yakın olursa o kadar toplumun gerçeklerine de yakın olur. Ayrıca şair gerçekleri musiki ve nağme ile harmanlayıp his ve duygularını da katarak okuyucusuna aktarmalıdır. Şiirini duygudan yoksun bir şekilde yazmış olan şairin filozoftan farkı olmayacağı gibi musikiden yoksun olan bir şiir de ne kadar duygu barındırırsa barındırsın okuyucunun ilgisini çekmez. Musiki, şiir için en önemli unsurlardan biri olup sanatın en güzel ve gerçek yönünü oluşturur. Çünkü musikinin icra edilmiş şekli aslında şairin şiirini aktarırken yaşadığı ruh halidir. (Sarmış, 1993, s.42)

3. Kutub'un şiir eğilimi

Modern dönem Arap edebiyatında bir uyanış olarak görülen Nahda döneminde birçok edip, şair ve eleştirmen yetişmiştir. Edip ve şairlerin artışıyla orantılı olarak Arap edebiyatına batı kaynaklı birçok yeni edebî tür girmiş ve bu edebi türler var olan türlerin ya tamamen yok olmasına ya da anlamlarının değişmesine neden olmuştur.

Söz konusu durum 1919 Mısır devriminden sonra devam etse de bunların karşısında Arap medeniyeti ve kültürünü savunanlar da bulunmaktaydı. Tâhâ Hüseyin (ö.1973) ve Muhammed Hüseyin Heykel (ö. 1956) batı medeniyetini temsil ederken Mustafâ Sâdık er-Râfî (ö. 1937), Abdülvehhâb Azzâm (ö. 1959) ve Ahmed Hasan ez-Zeyyât (ö. 1968) ise muhafazakâr Müslüman Arap medeniyetini temsil ediyordu. Bu iki taraf kadar güçlü olmasa da Selâme Musa'nın (Ö. 1958) temsil ettiği batıyı savunmada aşırıya kaçan üçüncü bir taraf daha vardı.

Bir diğer çatışma da Tâhâ Hüseyin'in başını çektiği yenilikçilerle Mustafâ Sâdık er-Râfî'nin başını çektiği gelenekçilerin çatışmasıdır. Bu çatışmada yenilikçiler edebiyat alanında artık her şeyin yeni olması gerektiğini savunurken gelenekçiler yeniyi tamamen reddetmeyip gramer kurallarına uygun olanları kabul etme yoluna gitmişlerdir. (Hüseyin, 1982, II, s.21) Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer grup ise Arap dünyasında romantizmi ön plana çıkaran ve ilk sistematik edebiyat hareketi olarak görülen Divan Grubu'dur. İngiliz edebiyatı ve kültürüne olan bağlılıklarından dolayı İngiliz ekolü

olarak da adlandırılan bu ekolün kurucuları Abdurrahman Şükrî, Mahmûd Abbâs Akkâd (ö. 1964) ve İbrahim Abdulkâdir el-Mâzinî'dir (ö. 1949). Akkâd bu ekolü Arap şiirinin ilk yenilikçi hareketi olarak görmektedir. (Yalar, 2003, s.94)

Şiirleri incelendiğinde Seyyid Kutub'un Divan Grubu ve Akkâd'ın etkisinde kaldığı bu sebeple romantizm türüne eğiliminin olduğu görülmektedir. Kutub, Divan Grubu'nun takipçilerinden biri olarak şiire, şiirin rolüne ve sanatına yeni bir yol ve boyut kazandırmak istemiştir. Zira onun kendi çağdaşları arasında Akkâd'ın öncülüğünü yaptığı yenilikçi hareketten en çok etkilenen şair olduğu söylenmektedir. (Ni'meti, Suleymî, Emîrî, 2013, II, s.347) Birçok konuda ilham aldığı Akkâd, kendisi için "Seyyid Kutub bu çağın en büyük yazarı ve edebiyatçısı olacaktır" cümlesini kurmuştur. Akkâd'ın daha çok edebî yönünden etkilenmiş olsa da düşünce olarak da birçok konuda onu kendisine örnek aldığı görülmektedir. Hürâfelerden arınmış İslam'ın savunulması, Marksizm'e karşı mücadele edilmesi ve özgürlük kavramı, Kutub'un Akkâd'dan etkilendiği düşüncelerin başında gelmektedir. (el-Azm, 1980, s.76-77)

Salah el-Halidî, Akkâd ile öğrencisi Kutub arasındaki benzerliklere dikkat çekmekte hem sosyal hem de düşünce hayatlarındaki benzerlikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Her ikisi de Sa'îd olarak adlandırılan ve bedevi coğrafyası olarak görülen topraklarda doğup büyüdü.
- İkisi de edebiyata, edebî eleştiriye ve şiire hayatlarının baharı denecek bir dönemde başladı.
- Edebî ve sosyal dergilerin yanısıra farklı parti ve grupların dergi ve gazetelerinde edebiyata dair eserlerini yayımlattılar.
- Aynı dönemde Vefd Partisi'nde görev yaptılar ve aynı zamanda ayrıldılar.
- Kendilerini edebiyata, araştırmaya ve ilme adadıklarından ikisi de bekar olarak yaşadı.
- İslam'a ve İslam düşüncesine dair çalışmalarına hayatlarının olgunluk döneminde yöneldiler.
- İkisi de düşünce ve edebiyat alanında adlarının altın harflerle yazılmasına etki eden güçlü ve eşsiz kişiliklere sahiptirler. (el-Halidî, 1994, s.136)

Kutub, romantizm türü şiirleri benimseyen şairlerden birisidir. Onun bu yönünün Mahmud Akkâd ile olan ilişkisinden kaynaklandığı söylenmektedir. Zira Akkâd, kaleme aldığı şiirlerini Kutub'a okutmuş, tahlil etmesini, görüşlerini ve eleştirilerini sunmasını istemiştir. Bundan da anlaşılacağı üzere Kutub, Akkâd'ın şiirlerini bu şekilde inceleme ve romantizm türü şiirleri tanıma fırsatını bulmuştur. Yine Kutub'un Batılı romantizm şiirlerini Arapçaya tercüme etmesi de bu tür şiirleri tanıma ve benimsemesinde etkin rol oynamıştır. (Ni'meti, Suleymî, Emîrî, 2013, II, s.347)

Kutub'un edebî yönde etkilendiği bir diğer kişi Tâhâ Hüseyin'dir. Kutub, Tâhâ Hüseyin'i, kendisinin Eğitim Bakanlığı'nda müdürlük yaptığı, Tâhâ Hüseyin'in ise aynı bakanlıkta müsteşar olduğu dönemde tanımıştır. Hüseyin'e olan ilgisini ve hayranlığını *Kütüb ve Şahşiyât* (Kutub, 1983, s.104) kitabında dile getirmiş ve onu Eğitim Bakanı olarak görmek istediğini ifade etmiştir. Her ne kadar genç yaşta Tâhâ Hüseyin'i rol model olarak almış olsa da özellikle Yunan ve Fransız edebiyatı ve kültürünün Mısır'da olmaması gerektiğine inanmış ve bu konuda onu eleştirmiştir.

Seyyid Kutub'un şiir ve edebiyat ile ilgilendiği dönemi, kendisinin cehalet dönemi olarak nitelendirdiği gibi bazı iddialar ortaya atılmıştır. Kutub'un divanını derleyen Abdülbâki Muhammed Hüseyin, Kutub hakkındaki bu iddialara cevap vermiş ve onun şairlik yönünü ortaya koymuştur. Hüseyin'e göre

Kutub'un edebiyatında ve özellikle şiirinde onun kişiliğine aykırı ve şahsiyetine zarar verecek bir ifade bulunmamaktadır. Bir İslam düşünürü olarak Kutub, değerine gölge düşürecek herhangi bir yola başvurmamıştır. Edebiyatını inceleyen bazı yazarların kendisi hakkında “Şu görüşünü yalanlamıştır” veya “Bu düşüncesini artık kabul etmemektedir” şeklindeki iddiaları gerçek dışıdır. Zira Seyyid Kutub, İslam dinine ve düşüncesine aykırı hiçbir görüşü benimsememiştir. Edebî eserleri, yaşamış olduğu hayatın bir yansımasıdır. Bu hayatı, yazmış olduğu ve İslam dünyasında büyük ilgi gören *Fî Zılâli'l-Kur'ân* tefsirinin de bir alt yapısıdır. Dolayısıyla Seyyid Kutub, hayatının belirli dönemlerinde yazmış olduğu hiçbir şiiri ve edebi eseri inkâr etmediği gibi, “o görüşlerim misyonunu tamamlamıştır” veya “o görüşlerimi o zamanın ihtiyaçlarına göre yazdım” tarzında bir beyânı bulunmamaktadır. Özetle Seyyid Kutub'un hayatında “Cahiliye Dönemi” denilebilecek bir dönem olmamıştır. (Kutub, 1989, s.17)

3. Kutub'un bazı şiir konuları

Kutub'un şiirleri genellikle insan ve toplum merkezlidir. Şiirlerinde hiciv, medih, fahr gibi temalara yer vermediği gibi insanın cinsel dürtülerini harekete geçiren gazellerden de uzak durmuştur. Mersiye türü şiirlere de çok az yer vermiştir. Vatan sevgisi ve özlemi, insan tabiatı, doğa ve İslam toplumun çektiği sıkıntılar, zulme başkaldırı Seyyid Kutub'un şiirlerinde yer verdiği konuların başında gelmektedir.

a. Özgürlük

Seyyid Kutub, İnsanların, özgür olan ruhlarını zalimlere satıp köleleştirmesine ve özgür dünya değerlerinin değersizleşmesine dayanamamış ve zalimleri putlara benzeten bir şiir kaleme almıştır. “Hübel”² adlı şiirini Mısır'ın ve Mısırlıların içinde bulunduğu duruma ithafen yazarak meydanlarda boy gösteren ve insanları sapıklığa ve fesada götüren yeni bir puttan bahsetmiş, köleliğe ve bu putlara olan kulluğa olan öfkelerini, Abdunnâsır'ın zalim olduğunu ve insanların elinden adaleti ve özgürlüklerini aldığı bilinmesine rağmen insanların onun etrafında olmasına anlam vermediğini dile getirmiştir. (el-Azm, 1980, 113)

مِنْ بَعْدِ مَا أَنْتَرْتِ عَلَى أَيْدِي الْأَبَاةِ	هُبْلٌ... هُبْلُ رَمَزُ السَّخَافَةِ وَالذَّجَلِ
تَنْتَشِقُ الْبُخُورَ تَحْرُفُهُ أَسَاطِيرُ الْنِيفَاقِ	عَادَتْ لِنَا الْيَوْمُ فِي ثُوبِ الطُّعَاةِ
وَتَنْ يَقُودُ جُمُوعَهُمْ... يَا لِلْحَجَلِ	مَنْ قِيدَتْ بِالْأَسْرِ فِي قَيْدِ الْخِنَا وَالْإِرْتِزَاقِ
لَا تَسْأَلُنْ يَا صَاحِبِي تِلْكَ الْجُمُوعِ	هُبْلٌ... هُبْلُ رَمَزُ السَّخَافَةِ وَالذَّجَلِ
دَعَا فَمَا هِيَ غَيْرَ خُرْفَانٍ... الْقَطِيعِ	لِمَنْ التَّعَبُّدُ وَالْمَثُوبَةُ... وَالْخُضُوعُ
وَتَكْفَلُ الدُّوَلَازُ كَيْ يُصْنَفِي عَلَيْهِ الْإِحْتِرَامِ	مَعْبُودُهَا صَنَّمٌ بِرَاه... الْعَمُّ سَامٌ
	وَسَعَى الْقَطِيعِ غَيَاوَةً... يَا لِلْبَطْلِ

Hübel... Hübel, rezillik ve yalancılığın sembolü, Kahramanların elleri ile yok edildikten sonra

Bugün bize zalimler kılığında geri geldi, Münafıkların hikayeleri ile yakılan buhuru (tütsüyü) koklarlar

Arsızlık ve dilencilik prangaları ile bağlanmış olanları yöneten bir puttur, Ne utanç verici bir durumdur bu.

Hübel... Hübel, rezillik ve yalancılığın sembolü, Ey arkadaşım sorma bana bu topluluğu

Kime ibadet ettiklerini, kimden mükafat beklediklerini ve kime boyun eğdiklerini, bırak onları, onlar ancak birer koyun sürüsüdür

² Kâbe'de bulunan en büyük putun torunu olarak görülen putun adıdır. Bir eli kırık olduğu için Kureyşliler tarafından kendisine altından bir el yaptırılmıştır. Kırmızı akik taşından insan suretinde yapılmıştır.

O topluluğun tanrısı bir puttur Sam amcanın gördüğü, Saygınlık kazanmasına kefil olan da dolarlardır

Bu sürü, "Ey kahraman" diye bunların arkasında yürüyor. (Kutub, 1989, s.289)

b. Zindan şiirleri

1954'te Cemal Abdunnâsır'a karşı girişilen başarısız suikasttan sorumlu tutulan Müslüman Kardeşler örgütü yöneticileriyle birlikte Seyyid Kutub da tutuklanmış ve on beş yıl hapse mahkûm edilmiştir. Hapishane şartlarında sağlık durumu iyice bozulan Seyyid Kutub, cezasının on yıllık kısmını çektikten sonra 1964'te tahliye edilmiştir. Hapisten çıktıktan sonra bir grup Müslüman Kardeşler Cemaati mensubuyla birlikte teşkilâtı yeniden canlandırma faaliyetlerine katılması sebebiyle 1965'te tekrar tutuklanmış, uzun süren yargılama sonunda idam cezasına çarptırılıp ve 1966'da cezası infaz edilmiştir. (Görgün, 2006, XXXVII, s.64-68)

Zindanda kaldığı süre içerisinde davasına bağlı kalarak dışarıda olan kardeşlerine şiirleri ile mesajlar vermiştir. Zindanda olan bir kişinin, zindandan ve ona işkence edenden daha güçlü olduğunu, zindanda olan mümin kişinin hâkim olan yöneticiden daha üstün ve mutlu olduğunu ifade ederek onları daha çok fedakârlık yapmaları ve daha aktif olmaları gerektiği konusunda uyarmıştır. (el-Azm, 1980, s.114-115)

Zindandayken ara sıra koğuş dışına çıkmasına izin verilen Kutub, tek başına dolaşırken demirlerinin arkasından bir elin onu hararetle selamladığını görmüş ancak kim olduğunu çıkaramamıştı. Bu durumdan etkilenen ve kardeşlik ve cihat duyguları kabaran Kutub, "Kardeşim" adlı şiiri kaleme almıştır. Yazdığı bu şiir edebiyat dünyasında büyük bir yankı uyandırmış ve bu şiire büyük şairler tarafından cevap verilmiştir. (el-Ced', Cerrâr, 1978, IV, s.38)

أخي أنت حرٌ بِنِلكَ الفؤودِ	أخي أنت حرٌ وراءَ السُّودِ
فماذا يَضِيرُكَ كَيْدُ العَبِيدِ	إذا كُنْتَ باللهِ مُسْتَعَصِمًا
وَيَشْرِقُ فِي الكونِ فَجْرٌ جَدِيدٌ	أخي ستبِيدُ جُيُوشُ الظَّلامِ
تَرَى الفَجْرَ يَرْمُقُنَا مِن بَعِيدِ	فَأَطْلِقْ لِرُوجِكَ إِشْرَاقَهَا

Kardeşim sen parmaklıklar ardında da olsan özgürsün, Kardeşim sen prangalara vurulsan da özgürsün

Sen Allah'a bağlı olduğun zaman, sana kölelerin tuzağı ne zarar verebilir ki

Kardeşim karanlığın ordularını kökten yok edeceksin, ve bununla yeryüzünde yeni bir sabah doğacak

Sen ruhunu bu fecrin doğuşuna teslim et, O zaman fecrin bizi uzaktan karşıladığını göreceksin (Kutub, 1989, s.291)

Bu şiire, Iraklı şair Velid el-A'zamî (ö. 2004), "Mücadele Yankısı" şiiri ile cevap vermiş ve kendisini selamlamıştır. (el-Ced', Cerrâr, 1978, IV, s.37)

أخي يا مُقيماً وراءَ السُّودِ	تَلُوخُ بوجْهكُ سبباً السُّجُودِ
فَمَهْمَا أَعَدَّ العَدَى مِن فُيُودِفلنْ تَسْتَكِينَ لِحُكْمِ العَبِيدِ	

Ey parmaklıkların arkasındaki Kardeşim, secde izleri yüzünde parhyor

Düşmanlar seni prangalara vursa da, kölelerin hükmüne boyun eğmezsin. (el-Ced', Cerrâr, 1978, IV, s.37)

c. Ülkesindeki olaylara dair şiirleri

Seyyid Kutub, ülkesi Mısır'a aşık bir insandır. Ülkesinde yaşanan olaylara, haksızlıklara, zulümlere ve münasebetlere kayıtsız kalmamıştır. Çünkü şair olmasının yanında vatanperver bir kimlik taşımaktadır. Bedari'de³ yaşanan trajediyi *Me'satu'l-Bedari* adlı şiirinde kaleme almış ve o sahneleri canlandırmıştır. Başka bu trajedinin sembolü olan ve feci şekilde katledilen Me'mun el-Bedari'den ve Bidari halkına olan zulümlerden bahsetmiştir. Özellikle de hapse atılan Bedari tutuklarının çektiği sıkıntılara yer ayırmıştır. Bu vahşeti yapanların vahşi hayvanlardan daha alçak olduklarını ifade etmiştir. Bu zulme sessiz kalanlara da özellikle hayvan hakları savunucuları üzerinden seslenerek insanın bir hayvandan daha değersiz görülmemesi gerektiğine işaret etmiştir. Bu suskun takımın bir yandan kedi ve köpeklerin haklarını savunurken diğer yandan işkence gören ve zulmün her çeşidini tadan insanları görmezden geldiklerine dikkat çekmiştir. Hayvanlar güvenle Mısır'da yaşarken, insanların evlerinden tecrit edilmesini ve haksız yere hapsedilmesini, zalimlerin de cezalandırılması gerekirken el üstünde tutuluyor olmalarını sorgulamıştır. (Ni'meti, Suleymî, Emîrî, 2013, II, s.356; Kutub, 1989, s.281)

وَيَسِيل - مِنْ حَقِّ - حَوَالِيهِ الدَّمُ؟ يَأْبَى وَيَأْتَفُّهَا الذُّلُّونَ الْأَعْجَمُ؟ وَيُهَانُ مِنْهَا مَا يُصَانُ وَيُكْرَمُ نَذِلُّ حَقِيرَ الْقَلْبِ لَا يَتَأْتَمُ عَهْدٌ يَمُرُّ عَلَى الْكِتَابَةِ مُظْلِمُ؟ نَقَمَا إِذَا قُمْنَا نَضِجُ وَنَأْقَمُ لَا بَلْ أَشَدُّ مِنَ الْوَحْشِ وَأَطْلَمُ فَتَكَاتِبِهِ إِذْ مَا يَعْجُبُ وَيَطْعَمُ! تَنْسُوا أَنْسَابِيَا تَتُنُّ وَتَأْلَمُ بَيْنَا يُحْقِرُ شَعْبَهَا وَيُحْطَمُ! لَا بَلْ يَكْفَأُ دُونَهُ وَيُكْرَمُ فُحْشٌ يَعْجُبُ بِهَا وَفُحْشٌ يُكْرَمُ غَضِبْتُ وَفَارَ عَلَى جَوَانِيهَا الدَّمُ! لَمْ يَبْقَ مِنْ حُرْمَاتِنَا مَا نُكْرَمُ مِمَّا نَسَامُ بِهِ وَمِمَّا نَوْسَمُ	ما ذلك العِرضُ الشَّرِيفُ يُتْلَمُ؟ ومن الذي سَامَ التُّفُوسَ مَهَانَةَ منْ كُلِّمَا عَوْرَاءُ تُكْشِفُ جَهْرَةَ وَكِرَامَةَ يَشْتَبِطُ فِي تَحْقِيرِهَا فِي أَيِّمَا بَلَدٍ نَعِيشُ؟ وَأَيِّمَا عَهْدٌ نَسَامُ الْخَسْفُ فِيهِ وَنُبْتَلَى وَحْشِيَّةٌ كَشَفَ الزَّمَانُ حَجَابَهَا الْوَحْشَ يُفْتِكُ جَائِعاً وَيَعْفُ عَنْ يَا أَيُّهَا الرُّفْقَاءُ بِالْخَيَوَانِ لَا فِي مِصْرٍ قَدْ تَلَقَى الْكِلَابُ رِعَايَةَ فِي مِصْرٍ لَا يَلْقَى الْمُسِيءَ جَزَاءَهُ فِي مِصْرٍ مَا لَا يَحْفَظُ التَّارِيخُ مِنْ فِي مِصْرٍ! لَوْ فِي مِصْرٍ بَعْضُ كِرَامَةِ مَاذَا يَعْزُّ عَلَى الْهَيَوَانِ نَصُونَهُ؟ الموت! يا للموت! أَشْرَفَ شِرْعَةَ
--	--

Bu şerefli namusu asla kirletilmez, kinlerinden etrafında kanlar akıtılıyorken

Bu insanlara alçakça davranan kimdir? Bir cahil ve gariban bile kabul etmeyip boyun eğmeyecektir

Kimdir bu kadınları açıkça kirleten, şerefine ve namusuna gözünü diken

İzzeti ayaklar altına aldı, günah olduğuna aldırmayan bir zavallı ve alçak

Hangi ülkede yaşıyoruz biz, Kinane (Mısır) hangi karanlık dönemden geçiyor?

Öyle bir dönem ki yok ediliyoruz ve snanıyoruz, ancak ayağa kalkarsak ses çıkartırız nefret kusarız

Öyle bir vahşilik ki zaman onun perdesini aralar, bu yaptıkları vahşilerden daha zalim ve kötü

Çünkü vahşiler aç iken öldürür, karnı doyduğunda da o avını bırakır

³ Bidari, Mısır'ın Asyut vilayetinin doğusundaki merkezlerden birisidir.

Ey hayvanlara şefkat gösterenler! İnceleyen ve acı çeken insanları da unutmayın
Mısır'da hayvanlar gözetim altında tutulurken, halkı zelil duruma düşürülüp param parça ediliyor
Mısır'da suçlu cezasını çekmediği gibi ödüllendirilir ve baş üstünde tutulur
Mısır'da tarihe sığmayacak kadar yayılan ve gizlenen fuhşiyat vardır
Mısır'da, şu Mısır'da azıcık şeref olsaydı öfkelenir ve her tarafı kan revan olurdu
Şerefimizi korumamızı gerektirecek ne kaldı ki! Saygı duyacağımız bir şerefimiz kalmadı ki
Ölüm, ah Ölüm! Böyle davranılmaktan ve bu şekilde damgalanmaktansa en güzel yol ölümdür.
(Kutub, 1989, s.281-282)

d. Vatana ve geçmişe özlem

İnsan, gurbette olduğunda vatanına olan özlemi daha da artar. Bu özlemi hafifletmenin yolu vatanına dair anıları hatırlamak ve onlardan bahsetmektir. Bu da insanın çocukluğunda, köyünde, kasabasında ve ailesi içinde olan olayları hatırlaması ve o sahneleri zihninde canlandırmasıyla gerçekleşir. Seyyid Kutub da romantik ve duygusal bir şair olmasının da etkisiyle bu tür şiirleri çokça ele almıştır. “el-Hanîn”⁴ başlığı altında topladığı şiirlerinde çocukluğa dönüş, geçmişe özlem, köy geceleri ve bunun dışında unutamadığı sahneleri canlandırdığı bir çok temaya yer vermiştir. *Cevle fi A'maki'l-Mâdi* şiirinde olayların üst üste geldiği zamanlarda cereyan eden olaylara tepkisiz kaldığından dolayı mutlu olduğu o eski günleri yad etmiş ve o günlere geri dönmeyi arzulamıştır. Eski günlere veya eski insanlara olan vefa borcunu ödemenin asgari yolunun onları hatırlamaktan geçtiğini vurgulamaktadır.

وَأَعِيدَا إِلَيَّ عَهْدَ الْأَمَانِي	حَدَّثَانِي بِمَا مَطَى حَدَّثَانِي
لَا أُبَالِي بِحَادِثَاتِ الرَّمَانِ	وَأَذْكَرَا لِي زَمَانَ عَشْتُ طَرْوَا
كُنْتُ فِيهَا كَالْحَالِمِ الْوَسْنَانِ	وَصِفَا لِي لَيْلِيَا فَمَا تَقَصَّتِ
دَ وَلَحْنِ الطُّيُورِ عَدْبِ الْأَغَانِي	صَوَّرَا لِي الرِّيَاضَ وَالزَّهْرَ وَالْوَر
لَا تَصَدِّقْ لَهَا يَدَ النَّسِيَانِ	وَأَعِيدَا لِمَسْمَعِي ذِكْرِيَاتِ
لَيْسَ لِي سَلْوَةٌ سِوَى التَّخَانِ	وَاسْمَحَا لِي بِرَفْرَةٍ وَخَنِينِ
لَأَرَى الدَّمَاعَ فَسَوْقَ كَلِّ بِيَانِ	وَاعْفِرَا لِي دُمُوعَ عَيْنِي فَبَيَانِ

Bana geçmişten bahsedin ve umutlarımın olduğu o döneme götürün beni
Neşeli olarak yaşadığım zamanı hatırlatın bana, olayları hiç umursamadığım
Yavaş yavaş biten o geceleri anlatın bana, o zamanlar gafil bir hayalperesttim
Bana bahçeleri, çiçekleri, gülleri ve kuşların civıltısını tasvir edin, o civıltıların sesi ne güzeldi
Kulaklarım asla unutulmayacak olan o hatıraları tekrar dinletin
İniltilerimi ve özlememi mazur görün, çünkü özlem duymaktan başka bir tesellim yoktur.
Gözlerimin yaşlarının kusuruna bakmayın, çünkü ben gözyaşını her açıklamadan daha üstün görüyorum (Kutub, 1989, s.74)

Duygusal bir şair olduğundan eskiye olan özlemini genellikle “köy” ile ifade etmiştir. Ancak köy ile şehir arasındaki farkı da ortaya koyarak üzerinde durmuş, toplumsal bir şair olduğunu da unutturmamıştır. *Reyhane'ti'l-Ülâ evi'l-Hirmân* (Kutub, 1989, s.89) şiirinde köye olan özlemini dile getirirken köylerin yokluk, sıkıntı ve mahrumiyet yerleri olduğunu da vurgulamış ve bu duruma olan üzüntüsünü beyan etmiştir.

⁴ Bu başlık altındaki tüm şiirleri için bkz. Seyyid Kutub, Divan Seyyid Kutub, thk. Abdulkaki Muhammed Huseyin, Daru'l-Vefâ, Mansure 1989, s.73-102.

Amerika'da olduğu dönemde ülkesine olan özlemi artmış, *Hutâfu Rûhin Fî Leyletin Dafî' min Leyâli Kaliforniya* şiirinde bu özlemi satırlara dökmüştür. Ülkesinin ve köyünün hasretiyle yandığını, akrabalarını, dostlarını özlediğini ifade etmiştir.

يُذْمِي أَلْسِيَّ خَيَالِكِ	فِي الْجَوِّ يَا مِصْرُ دِفَاءً
إِلَى اللَّيَالِي هُنَالِكِ	وَتَسْتَجِيشُنْ خَنِينِي
نَشْوَى تَلْفُ خَيَالِكِ	وَلَأْمِئِيَّاتِ السُّكَارِي
رِيَّانَةَ مِنْ جَمَالِكِ	وَتَسْمَمَةٌ فَيْكِ تَسْرِي
تُورِي خَطَرَ تِ بِبَالِكِ	تُجْوَاكِ مِلْءُ فُؤَادِي
لِخَطَرَةٍ فِي رُبَاكِ	فِي النَّفْسِ يَا مِصْرُ شَوْقِ
لِنَفْحَةٍ مِنْ هَوَاكِ	لِضَمَمَةٍ مِنْ تَرَاكِ
مَعَ الرَّفَاقِ هُنَاكِ	لِلْيَلَةِ فَيْكِ أَخْرِي
مَتَى تُرَانِي أَرَاكِ؟	ظَلْمَانُ تَهْتِفُ رُوجِي

Ey Mısır havada bir ılık var, bu hava bana senin hayalini yaklaştırıyor

Yine bu hava oradaki gecelere olan özlemimi harekete geçiriyor

Sarhoş gecelerin bir ayıyaşı vardır senin hayaline sarılan

O gecelerin bir hoş esintisi vardır güzelliğinden hayat dolu esen

Sana dair fısıltılarım gönlümü doldurur, bilmem hatırlar mısın

Ey Mısır! Dağlarında geçen her anıya dair özlemim var

Toprağına sarılmayı ve havandan bir soluk almayı özledim

Orada dostlarla geçen geceleri özledim

Sana susamış halde ruhuma sesleniyor, Acaba ne zaman göreceğim seni (Kutub, 1989, s.99)

e. Devrim şiirleri

Zulmü ve boyunduruğu kabul etmeyen Kutub, devrimi ateşleyen, müjdeleyen ve ona çağıran isimlerin başında gelmektedir. Devrimin hazırlık ve planlama işlerini yürüten ekipte yer almış, devrim gerçekleştiğinde de ilk safta mücadele etmiştir. Ancak daha sonra devrimi yürütenlerin İslam anlayışına ters davranması üzerinde onlarla yollarını ayırmıştır.

Devrime katılan Müslüman Kardeşler üyelerinden tutuklanan ve işkence görenlerin ilkidir. Devrim mahkemesi tarafından on beş yıl hapis cezasına çarptırılmış ancak birden fazla müzmin hastalığa yakalanmasından dolayı bu cezasının çoğunu Liman Turreh Hastanesi'nde geçirmiştir. 1964 yılında Irak cumhurbaşkanının araya girmesiyle sağlık affı alarak hapisten çıkarılmış, ancak çok geçmeden darbe planlaması yapmak iddiasıyla tekrar tutuklanmıştır. Türlü işkencelere maruz kalmasına rağmen hiçbir zalime ve İslam dışı yönetime boyun eğmemiştir. (el-Halidî, 1994, s.16)

وَلَقَدْ أَخَذْتُمْ بِالطَّرِيقِ فَيَبْمُوا	تَبْغُونَ الْاِسْتِقْلَالَ؟ تَلْكَ طَرِيقُهُ !
مَا اِنْ تَخَافُ مِنَ الرَّدَى اَوْ تُحْجِمُ	وَهُوَ الْجِهَادُ حَمِيَّةً جَسَامَةً

Bağımsızlık mı istiyorsunuz? Tek yol da o zaten, doğru yoldasınız ilerleyin

Bu cihat çok çetin ve zordur, ne ölümden korkulur ne de geri dönülür (Kutub, 1989, s.277)

f. İslam dünyası

Seyyid Kutub'un her ne kadar ülkesi Mısır'a daha ilgili olduğu aşikâr olsa da İslam ülkelerinin sıkıntılarını da dile getirmekten kaçınmamıştır. Filistin trajedisine değinmiş ve Filistin cihadını desteklediğini açıklamıştır. Yine Mısır ve Sudan kardeşliğine yer vermiş ve Sudan'da İngiliz sömürgesi ile mücadele uğruna şehit edilen Sudanlı genç Ubeyd'i *Batal* şiirinde ele almış ve ona mersiye düzmüştür. Ubeyd'in, işgalci güçlerin zindanlarında şehit edilmesine sessiz kalmamıştır. İslam için mücadele eden bu gencin Mısırlı gençlerin dikkatini çekmemesini ve içinde buldukları eğlence ve vurdumduymazlığı sert bir dille kınamıştır. Daha sonra da Doğu'yu yani İslam ülkelerini bir olmaya ve işgal girişimlerine karşı dik durmaya davet etmiştir. (Ni'meti, Suleymî, Emîrî, 2013, II, s.355; Kutub, 1989, s.259)

مَصْرَعُ الْجَبَّارِ بَيْنَ الْعُظْمَاءِ	سَجَلِي يَا أَرْضَ وَاَرْضَ يَا سَمَاءَ
أَوْ تُدَاكُ الْأَرْضُ أَوْ تُطَوِّي السِّمَاءَ	مَصْرَعُ الْجَشَامِ مَا إِنْ يَنْتَنِي
أَفَأَنْتُمْ حَيْثُ يُحْبِبِكُمْ دُعَاءُ؟	يَا شَيْبَابَ النَّيْلِ مَاذَا؟ وَوَيْحَكُم!
فِي الْأَمَائِي وَالنَّعْلَاتِ الْوَضَاءِ	يَا شَيْبَاباً نَكَبَ النَّيْلُ بِهِ
فِي قَتَى السُّودَانَ كَيْفَ الشُّهَدَاءِ؟	يَا شَيْبَابَ النَّيْلِ هَلْ أَبْصَرْتُمْو

Ey Yeryüzü hafzana al ve ey gökyüzü önemse, kahramanların içindeki bu büyüğün ölümünü

Yer parçalanmadığı ve gökyüzü birbirine girmediği sürece asla pes etmeyen kahramanın ölümüdür bu

Ey Mısır gençliği! yazık size, duanın bile size fayda etmeyeceğini biliyor musunuz?

Nilin umutlarda, parlak hayallerde gözden çıkardığı ey gençlik!

Ey Nil gençliği! Sudan'da bir gencin nasıl şehit edildiğini gördünüz mü? (Kutub, 1989, s.260)

es-Selâm'ul- 'alemî ve'l-İslam kitabından da İslam dünyasını tek millet olarak görmesinin yanında Müslüman olmayan ülkelerde dahi İslam'a ve Müslümanlara dair sorun ve çözümleri dile getirmesi onun İslam dünyasına dair görüşlerini ortaya koymaktadır. Kutub, *İle'l-Biladi's-Şakika* şiirinde Filistin halkının yaşamış olduğu sıkıntıları dile getirmiş, Filistin üzerinde Doğu Sorunu'na dikkat çekmiş ve batının eli kanlı olduğuna işaret etmiştir. Mısır halkının Filistinli kardeşlerinin yanında durduğunu ve acılarını paylaştığını dile getirmiş, toprağa dökülen her kanın bir zafer olarak ortaya çıkacağını belirtmiştir.

فَالنَّصْرُ يَنْبُتُ حَيْثُ يُهْرَأُ الدَّمُ	عَهْدٌ عَلَى الْأَيَّامِ الْأَ تَهْزُمُوا
أَنْ سَوَفَ تَحْيُوا بِالْإِمَاءِ وَتَعْظُمُوا	فِي حِينٍ تُعْتَبَطُ الدِّمَاءُ فَأَيَّقُوا
وَالْعَرَبُ يَا لِلْعَرَبِ يُضْرِبُهُ الدَّمُ	الشَّرْقُ يَا لِلشَّرْقِ تَلْكَ دِمَاؤُهُ
حُرْمَاتِهِ الْكُبْرَى وَكَيْفَ تَهْجُمُوا؟	الشَّرْقُ وَيَحِ الشَّرْقُ كَيْفَ تَقَحَّمُوا
مَنْ مِصْرَ يَبْعَثُهَا فُؤَادٌ مُفْعَمٌ	طَالَ الْأَسْتِقْلَالَ تَلْكَ تَحْيَةُ
إِخْوَانِنَا فِيمَا يَلِدُ وَيُؤَلَّمُ	إِخْوَانِنَا فِي الْحَالِ وَالْغَيْبِ مَعَا
تَهْفُو إِلَيْكُمْ بِالْقُلُوبِ وَتَعْظُمُ	مِصْرُ الْفَتَاةُ وَمَا تَزَالُ فِتْنَةُ

Asla yenilmeyecekler söz olsun, Kanın akıtıldığı yerde zafer ortaya çıkacaktır

Kanlar oluk oluk akıtıldığında bilin ki sizler kanla dirilecek ve büyüyeceksiniz

Ah Doğu ah, bu kanlar hep onun, Batı ise kan dökmek onun içine işlemiş

Yazık şu doğuya, namusunu ve mukaddesatını nasıl da çiğnediler ve saldırdılar

Bağımsızlık mücadelesi uzun sürdü, Mısır'dan samimi gönülden gönderilen bir selamdır bu

Şu an kardeşimiz olan güzel sonuçta da kardeşimizdir, acıda kardeşim olan bollukta da kardeşimizdir

Mısır ki gençtir ve genç kalacaktır, size kalbiyle sesleniyor ve size saygı duyuyor. (Kutub, 1989, s.279)

h. Gazel ve sevgi

Seyyid Kutub'un şiirleri incelendiğinde sevgi, en çok üzerinde durduğu ve divanında en çok yer verdiği konuların başında gelmektedir. Bunları gazel başlığı altında vermektedir. Ancak insan şehvetine yönelik kadın bedenine odaklı bir gazel türünden uzak durduğu görülmektedir. Aksine o, iffet çerçevesindeki sevgiden bahsetmektedir. Bunun yanı sıra şiirlerinde ele aldığı diğer bir konu olan sevgi konusu, içinde kin ve haset barındırmayan şefkat, merhamet ve hoşgörüyü dayalı olan toplumsal sevgidir. Ayrıca Kutub, arkadaş, dost ve akraba sevgisine de yer vermektedir. Kutub'a göre içindeki varlıkları, bitkileri, ağaçları ve bütün güzellikleri ile kâinat, sevgiyi hak etmektedir. ⁵

Seyyid Kutub'un divanında "gazel"⁶ başlığı altındaki şiirleri, Kutub'un sevgi felsefesini ortaya koymaktadır. Özellikle kadına yönelik olan sevgi tanımı ve felsefesini *Sirru İntisari'l-Hayat* ve *Resulu'l-hayat* şiirlerinde tanımlamaktadır. Bu şiirlerde kadının, hayatın varoluş sebebi olduğunu ve kadından dolayı aslında hayatı sevdiğini belirtmektedir.

فَشَقَّ قُوى العَدَمِ السَّاجِرَةَ	أَلَسْتَ الَّتِي تَبِضَّتْ بِالوُجُودِ
عَلَى المَوْتِ فِي الوَاقِعَةِ الطَّافِرَةَ	بَلَى ! أَنْتِ سِرٌّ أَنْتِصَارِ الحَيَاةِ
وَكَانَتْ مَغِيبَةً حَائِرَهُ	هُنَالِكَ مِنْ قَبْلِ مِيلَادِهَا
فَعَدَّتْ حَيَاةً بِهَا سَافِرَةَ	وَكَانَتْ نَوَاةً بِهَا ضَامِرَةَ
وَفِي كُلِّ قُرْبٍ ظِمَاءٌ شَدِيدٌ	أَفِي كُلِّ لُفْيَا شَعُورٌ جَدِيدٌ؟
مِنَ الخَبِيبِ يَنْسُبُنَا لِلخُلُودِ	وَفِي كُلِّ يَوْمٍ أَرَى عَالَمًا

Sen değil misin o varlığa hayat veren, küçümseyici olan o yokluğun gücünü yenen

Evet o sensin, savaşta ölümü yenen o hayatın zafer sebebisin

Hayat, sen yokken başıboştu ve aslında yoktu (Kutub, 1989, s.175)

Her karşılaştığımızda ayrı bir his mi? Her yaklaşımda daha fazla özlem

Her gün sevginin farklı bir dünyasını görüyorum, bizi sonsuzlukla ilişkilendiren (Kutub, 1989, s.174)

Hiye Enti şiirinde de sevdiği, âşık olduğu ve gönlünü verdiği kadından bahsetmektedir.⁷ Hem rüyasında hem de yakaza halinde sevdiği kadını sayıklamak, ruhunun ruhuna değmesi ve buna benzer duygu yüklü ifadelerle maşukuna olan hislerini ortaya koymaktadır. Hayatın mücadeleye ihtiyacı olduğunu bu mücadelenin de ancak maşuku ile ve onun destekleri ile kaldırılabilirliğini söylemektedir. Sevgi ile atılan bir bakışının her zorluğu kolaylaştıracağını ifade etmektedir.

مَعَ رُوحِي فَهَامَتَا فِي الوُجُودِ	هِيَ أَنْتِ الَّتِي تَلَاقَيْتِ رُوحًا
خَطَرَاتِي، فِي يَفْظَاتِي وَهُجُودِي	هِيَ أَنْتِ الَّتِي تُحَدِّثُ عَنَّا

⁵ Emin Muhammed Ebubekir, "el-Hubb fi Şi'ri Seyyid Kutub Ru'ye nakdiyye", *Rabit'etu'l-edebi'l-Hadis*, c.35, Mısır 2006, s.93.

⁶ Şairin bütün Gazel şiirleri için bkz. Seyyid Kutub, *Divan Seyyid Kutub*, thk. Abdülbaki Muhammed Hüseyin, Daru'l-Vefâ, Mansure 1989, s.150-223.

⁷ Kutub'un burada belli bir kadına hitaben mi söylediği yoksa tasvir yoluna giderek gerçek aşktan mı bahsettiği net değildir.

كُلُّهُ خَالِصاً تَقِيَّ الْعُودِ إِنَّ تَكُونِي! إِذَا فَهَاكَ فُؤَادِي
بِرَّتَجِي سَاعِدِي وَيَهْوَى وُجُودِي أَشْعِرِينِي بَأَنَّ قَلْباً نَقِيًّا

Sen ki ruhu, ruhumla karşılaşmış ve varlıkta dolaşmışlardır

Hatıralarımın uyurken ve uyanırken hakkında konuştuğu kişi sensin

Eğer o sen isen, işte sana tertemiz saf ve sözüne sadık bir kalbim

Temiz bir kalbin desteğini istediğini ve varlığını arzuladığını bana hissettir. (Kutub, 1989, s.160-161)

Seyyid Kutub'un sevgisi sadece insanla sınırlı kalmamıştır. *Nüse ev Şatrun mine'l-'Umri* şiirini kendisi ile beraber on iki yıl kalmış ve evlenmeyip çocuğu da olmadığından onu çocuğu gibi gördüğü ve gözleri önünde ölen Nüse adlı bir kedi için kaleme almıştır. Ona sevgiyi, güveni ve arkadaşlığı borçlu olduğunu ifade etmiştir. (Kutub, 1989, s.271)

وَدَعِينِي نَهْبَةً لِلشَّجْنِ اَغْمَضِي عَيْنِيكَ فَدَأَنَّ الْأَوَانُ
وَدَعِينِي لُغْبَةً لِلزَّمَنِ وَأَمْنِي دُنْيَاكَ فِي آتِي الزَّمَانِ

Artık zaman geldi çattı gözlerini kapat, beni de kederin ıstırapın ortasında bırak

Gelecek için kendini kurtar, beni de zamanın oyuncağı olarak bırak

Sonuç

Seyyid Kutub, Müslüman toplumun sosyal, siyasî, iktisadî, kültürel ve ahlakî sorunlarına birçok Müslüman düşünür ve edip gibi doğrudan Kur'an ve sünnete dayanarak çözüm üretme çabasıyla birlikte yazı ve şiirleri ile bu düşüncelerini desteklemiştir. İslamî düşünce eserlerinin yanı sıra şiirleri ile de dikkat çeken Seyyid Kutub, şiirlerinde özgürlük, vatan sevgisi ve İslam toplumlarının birliği gibi konulara ilaveten İslam'ın gelecek nesillere doğru şekilde aktarılması gayesiyle Müslüman kişiliğin gelişmesi ve dahi hurafelerden arınmış bir düşünce yapısına sahip olması gerektiği gibi meseleleri de ele almıştır.

Şiirin yapısı ve özellikle de kelimelerin seçilmesi konusunda klasik şairlerin yolunu takip etmiş olsa da düşünce olarak yenilikçilerden biri olan Mahmud Akkâd'a öğrenci olmuştur. Onun düşüncelerinden etkilendiği de şiirlerinde açıkça görülmektedir. Kutub'un şiirlerindeki en belirgin eğilimin romantizm türü şiirleri olduğu aşıkardır. Şiirlerinde tasvir ve tahyile çokça yer vermektedir. En çok üzerinde durduğu konu, romantizm şairi olmasının da kanıtı olarak "sevgi"dir. Ancak ona göre sevgi sadece kadınla sınırlandırılacak bir kavram değildir. Ona göre sevgi bütün kâinatı kapsayan bir olgudur.

Kaynakça

Aksakal, Cihangir B. (2015), "Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, c. 2, Sayı 3.

Ebubekir, Emin Muhammed, (2006) "el-Hubb fi Şi'ri Seyyid Kutub Ru'ye nakdiyye", Mısır: *Rabit'etu'l-edebi'l-Hadîs*, c.35, sayı 93.

El-Azm, Yusuf (1980), *Raidu'l-fikri'l-islamî eş-şehid Seyyid Kutub*, Beyrut: Daru'l-kalem.

el-Ced', Ahmed Abdullatif; Cerrâr, Hüsnü Ethem (1978), *Şu'arau'd-da'veti'l-İslamiyyeti fi 'Asri'l-hadîs*, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.

el-Fâhûrî, Hannâ (1986), *el-Cami' fi Edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs*, Beyrut: Daru'l-Ciyl.

el-Halidî, Salah Abdulfettah (1994), *Seyyid Kutub mine'l-milâd ila's-tiştâd*, Dimaşk: Daru'l-Kalem.

el-Hattaf, Hasan (2017), "el-Gaybiyyat İnde Seyyid Kutub", Erzurum: *İlted*, sayı 47.

Adres
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe
ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD Cevizli
Kampüsü, Kartal-İstanbul/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com

Address
İstanbul Medeniyet University, Faculty of Education Sciences,
Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language Teaching
Education, Cevizli Campus, Kartal-İstanbul /TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com

- Görgün, Hilal, (2006), "Seyyid Kutub", İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII.
- Hüseyin, Muhammed Muhammed (1984), *İtticâhât vataniyye fi's-şîri'l-'Arabiyyi'l-mu'âsır*, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.
- Kutub, Seyyid (1983), *Kütüb ve Şahsiyyât*, Kahire: Daru's-Şurûk.
- Kutub, Seyyid (1989), *Divan Seyyid Kutub*, Thk. Abdalbaki Muhammed Hüseyin, mansure: Daru'l-Vefâ.
- Kutub, Seyyid (2008) , *Al-A'malu'l-kamile eş-şîriyye*, Thk. Hasan Hanefi, Şam: Merkezu'n-nakid es-Sekâfi.
- Kutub, Seyyid, (1996), *Muhimmetu's-şâ'iri fi'l-Hayat ve şîru'l-cîli'l-hadır*, Köln: Menşûratu'l-Cemel, eş-Şemri, Hâfız (2020, *en-Nusûs Şîriyye ve Teşkilâtuha fi's-şîri'l-'Arabiyyi*, Ürdün: Merkezu'l-kitabi'l-akadîmî.
- Na'meti, Faruk; Süleymî, Ali; Emîrî, Cihangir (2013), "Seyyid Kutub Şa'iren Dirase ve Tahlil fi Hasaisihi's-şîriyye", İran: *Mecelletü'l-lugati'l-Arabiyye ve Âdâbuha*, , Yıl 10, Sayı 2.
- Sarmış, İbrahim, (1993), *Bir edebiyatçı olarak Seyyid Kutub*, Ankara: Fecr.
- Şeliş, Ali (1994), et-Temerrüd 'Ala'l-edeb, Kahire: Daru's-Şurûk.
- Yalar, Mehmet (2003), *Modern Arap Şiiri*, Bursa: Arasta.